

Vlastnické právo a ochrana životního prostředí

3. přednáška

Právo životního prostředí

16.března 2020

FHS UK Praha-Jinonice-katedra SKE

Doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Vlastnické právo a ochrana ŽP

- Něco vlastním = ekonomické chování člověka ke složkám životního prostředí a k organismům (záleží na rozsahu a intenzitě zásahů): využívání přírodních zdrojů, znečišťování složek ŽP → příčina ohrožení životního prostředí, důvod ochrany ŽP
- Objekty vlastnického práva: 1) věc movitá, 2) věc nemovitá, 3) živé zvíře
- Obsah vlastnického práva: právo věc či živé zvíře vlastnit, držet, ovládat, užívat ji včetně jejích plodů, rozhodnout jak s ní naložit
- Možnost zásahů do vlastnického práva ze strany státu – regulace podmínek výkonu činností a omezení vlastnického práva → sleduje se nastolení souladu mezi ekonomickým a ekologickým chováním člověka k složkám ŽP, a to i v případě nakládání s živými a mrtvými organismy a věcmi mimo volnou přírodu (např. režim kontroly a regulace obchodu s ohroženými druhy)

Konkrétní podmínky 1) vlastnictví, 2) výkonu činností a 3) omezení vlastnického práva jsou obsaženy:

- v občanském zákoníku č.89/2012 Sb.,
- v průřezových zákonech: zákoně č.183/2006 Sb., stavební zákon, v zákoně č.184/2006 Sb., o vyvlastnění, v zákoně č.503/2012 Sb.,o Státním pozemkovém úřadu
- v zákonech spojených s ochranou složek životního prostředí (OŽP), např. zákon č.114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, vodní zákon č.254/2001 Sb., lesní zákon č.289/1995 Sb., zákon č.201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, zákon č.334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu
- V zákonech regulujících nakládání se zvláštními zdroji ohrožování, např. zákon o odpadech, atomový zákon, chemický zákon

Složky ŽP a vlastnictví

- ŽP není předmětem vlastnického práva, je to veřejný statek (nelze ŽP vlastnit)
- Ze složek ŽP je v ČR předmětem vlastnického práva (lze vlastnit konkrétním subjektem) jen:
 - půda (včetně porostů-stromy, rostliny, keře, a dále včetně povrchových skalních útvarů),
 - horninové prostředí (s výjimkami tzv.vyhrazených nerostů ve vlastnictví státu),
 - energie
 - a některé organismy -živá zvířata v lidské péči (zastarale: „v zajetí“)

Předmětem vlastnického práva z pohledu civilního práva jsou tzv. věci

- 1) věci nemovité → pozemky (případně včetně staveb stejného vlastníka) tvořící především zemědělský půdní fond a pozemky určené k plnění funkcí lesa včetně součástí a příslušenství
- 2) věci nemovité → samostatné stavby jiného vlastníka než vlastníka pozemku pod ní (pozemní objekty a samostatné podzemní objekty)
- 3) věci movité (rostliny oddělené od pozemku, osivo, hnojivo, krmivo, mrtvé zvíře, výrobek ze zvířete, auta, zemědělské stroje, lovecké zbraně, rybářské náčiní, včelí úly, atd.)
- Co není věc: např. vzduch, ozónová vrstva, živé zvíře

Složky ŽP, které nejsou předmětem vlastnictví

- Volně žijící živočichové (obratlovci i bezobratlí) – relativní vyloučení, tzn., že lze je za určitých zákonem daných podmínek nabýt do vlastnictví lovem či odchytem
- Voda povrchová a podzemní v přirozeném výskytu v krajině není součástí vlastnictví vlastníka pozemku (ani státu) - relativní vyloučení, tzn., že odebranou vodu lze si přivlastnit
- Jeskyně (krasové podzemní geologické útvary vzniklé přírodními procesy- neplést s hornickými štolami!!!) není součástí pozemku nad ní, nelze ji vlastnit (ani státem) – absolutní vyloučení
- Ovzduší, atmosféru či ozónovou vrstvu Země z povahy nelze vlastnit (ani státem)

Předměty vlastnictví – zdroje ohrožování ŽP

- Jinými předměty jsou věci (zejména odpady, chemické látky a přípravky), které jsou předmětem vlastnictví a mohou ohrožovat ŽP a zdraví a život a majetek člověka
- Právní úprava je založena na prevenci vzniku jejich množství a nebezpečných vlastností a na regulaci nakládání s nimi, popř. jejich vzniku a zániku.

Vznik vlastnictví – na základě čeho?

- Soukromých subjektů - fyzické osoby (FO), podnikatelé (FOP), právnické osoby, teoreticky i stát:
 - 1) narozením v chovu (zvířata),
 - 2) přírůstkem (rostliny, ovoce, dřeviny)
 - 3) smluvně (koupě, dar, směna)
 - 4) na základě povolení úřadu (např. výjimky k odběru vejce sokolovitých dravců z hnízda v přírodě pro chovatele)
 - 5) rozhodnutím soudu (např. o dědictví)
 - 6) legální zákonné důvody (odběr vody, lov zvěře a ryb)

Speciální vznik vlastnického práva státu

- Zabavení (odebrání) protiprávně drženého (vlastněného) živočicha nebo rostliny či části jejich těla či výrobku z nich

Příklady:

- § 89 zák.č.114/1992 Sb.,
- § 34a odst.7 zák.č.100/2004 Sb.
- Odebrání týraného zvířete podle zákona č.246/1992 Sb.

Zánik vlastnictví

- Z hlediska existence předmětu:
 - 1) Absolutně=když zanikne věc, smrtí zvířete, zničením věci, spotřebováním potravin (včetně zvířete), legálním usmrcením zvířete, atd.
 - 2) Relativně=když věc či živé zvíře nabude do svého vlastnického práva někdo jiný a věc či živé zvíře existuje dál (převodem na základě kupní smlouvy, darovací smlouvy, směnné smlouvy)
- Z hlediska volního vztahu:
 - 1) Zánik z vůle dosavadního vlastníka=věc či živé zvíře prodám, daruji, směním, věc opustím, potravinu spotřebuji
 - 2) Zánik nezávisle na vůli dosavadního vlastníka (viz následující slajd)

Zánik vlastnictví mimo vůli vlastníka

- 1) úhynem rostliny či zvířete (též „sežráním jiným zvířetem“)
- 2) útekem zvířete bez šance zvíře získat zpět (kanár uletí z nezavřené klece oknem ven), neplatí samozřejmě pro kočky
- 3) ukradení rostliny či zvířete (a už je nikdo nenajde, i kdyby byl zloděj usvědčen);
- 4) předmět (věc, zvíře, rostlina) padne za oběť přírodnímu živlu (např.povodeň zničí zoo);
- 5) vlastník zemře (pokud má dědice, pak ti zdědí jeho majetek včetně věcí, chovaných zvířat a pěstovaných rostlin, atd.)
- 6)ze zákonem stanovených důvodů (např. rozhodnutí správního úřadu – příklady:odebrání týraného zvířete, zabavení nelegálně drženého exempláře CITES)

Vlastnictví je ale také povinnost

- Obecný rámec -článek 11 odst.3 ústavní Listiny základních práv a svobod
- **Vlastnictví zavazuje**, výkon vlastnického práva nesmí nad míru stanovenou zákonem zasahovat do životního prostředí (ohrožování a poškozování je již protiprávní)
- Povinnost vlastníka
- 1)nějaké činnosti se zdržet (netýrat zvíře), případně se nějaká činnost váže na povolení (vybrat vejce/mládě z hnízda jen na povolení výjimky ze zákazu),
- 2)Něco strpět (např.vstup cizích lidí na můj lesní pozemek)
- 3) Něco konat (např. udržovat cestu, plot, domy v dobrém stavu, odstraňovat napadané stromy z vodního toku)

Odnětí a omezení vlastnického práva v ochraně ŽP

- Odnětí vlastnického práva je výjimečné: **vyvlastnění** (zákon č.184/2006 Sb., o vyvlastnění), z důvodu ochrany ŽP se však v praxi nepoužívá (používá se spíše z důvodu veřejného zájmu na zajištění podmínek výstavby liniových staveb typu dálnice).
- Omezení je naopak v ochraně ŽP běžné → Zdroje: buď
- - přímo ze zákona (omezení zemědělství, rybníkářství a lesního hospodaření z důvodu ochrany přírody a krajiny)
- - rozhodnutím správního úřadu (např.povolení k odchytu živého volně žijícího živočicha pro chovatelské účely)
- -na základě rozhodnutí soudu (např. dědictví)
- - na základě veřejnoprávní smlouvy (např.výkon ekologicky šetrného lesního hospodaření z důvodu ochrany přírody a krajiny)
- -případně na základě soukromoprávní smlouvy podle občanského zákoníku (např.koupě/prodej pozemků, zvířat)

Náhrada za vyvlastnění a za omezení vlastnického práva

- Při vyvlastnění stát vždy platí náhradu, ve výši obecné (tržní) ceny
- Při omezení je náhrada relativně novým prvkem právní úpravy
- Nutno rozlišovat
 - omezení za náhradu (např. § 58 odst.2 zákona o ochraně přírody a krajiny – náhrady za omezení využívání a) zemědělské půdy, b) lesních pozemků a nebo c) rybníků s chovem ryb)
 - omezení bez náhrady (většina případů, kdy to zákony ještě neupravily) nebo je náhrada zákonem vyloučena (např.obecné užívání lesa)
- **Od omezení vlastnického práva je nutné odlišovat zabavení nelegálně vlastněného živočicha nebo rostliny či části jejich těla či výrobku z nich či týraného zvířete, zde se náhrada samozřejmě neposkytuje nikdy, protože šlo o protiprávní jednání**